

z prvních stanovisko dosti objektivní, i když kritické, v 2. vydání svého díla *Kurzgefasste Geschichte . . .* z r. 1779.

7) Povodeň v Čechách a hlavně pak v Praze přišla mezi 27. a 28. 2. 1784. Soudobá kramářská píseň („Truchlivá novina o letošní pamětihodné povodni . . .“, – Knihopis č. 6320) líčí, že v Praze byl poškozen Karlův most a voda došla až k Malému rynečku. Zatopeny byly i Kaprová ulice i Židovské město a voda se přihnala až do Ungeltu.

[*Pelclova předmluva k Nové kronice české*]

Předmluva.

Starí mudrcové říkávali, že lidé nepovědomí starých příběhův, a neznámí v kronikách zůstávají dětmi. Jiní pak dokládají, že historie jest začátek aneb základ moudrosti a opatrnosti lidské, a že jest světlo pravdy, život paměti, mistryně života a poselkyně věcí starodávních. Člověk zajisté, který vědomosti o pomínutých věcech nabyt, mnohem lépe o přítomných souditi a před budoucími a nastávajícími se opatrovati může, nežli ten, kterýž toliko toho, co se okolo něho děje, povědom jest. I pochybujiť, že by v Čechách člověka bylo, jenž by žádostiv nebyl věděti, jací lidé v této zemi od počátku bydleli, kdo naši předkové byli, odkud pošli, kde prvé, než se sem dostali, svá obydlí měli, jací jejich mravové a obyčejové byli, kterak a kdy do těchto krajín přitáhli, co činili, jakých se pověr v pohanství přidrželi, kdy a od koho víru křesťanskou přijali, jaké biskupy měli a jaké se proměny v náboženství staly. Dále, kterak Čechové vlast svou důstojenstvím královským ozdobili, a je až do dnešního dne opanovali, jak se po všechny časy česká knížata aneb králové jmenovali, kterého času a jak zemi tuto řídili a zpravovali, zdali co dobrého činili, čili co zlého páchali, jaké války s okolními národy, aneb doma s svými poddanými vedli, jaká Čechové kdy vítězství získali aneb porážky od nepřátel trpěli. Jaké krajiny svou udatností vybojovali, a kterak o ně zase přišli. Jak kostely, kláštery a města založili a vystavěli. Jaký prospěch v literním umění, v kupectví a v řemeslích učinili, jaké učené muže mezi sebou měli, slovem, co předkové naši před časem konali a s čím se obírali. O tom

všem čísti a vědomost míti, soudím, že jest věc netoliko rozkošná a utěšená, nýbrž i užitečná a velmi prospěšná.

Toho všeho abychom se dočtli, a takové rozkoše s prospěchem užili, o toť již předkové naši převelice pečovali, ač nejvíc jich jazykem latinským kroniky své psalo. Jiní tedy znamenavše, že se takoví latinští spisové vůbec a od každého Čecha čísti nemohou, velmi chvalitebně a opatrně také kroniky jazykem českým psané způsobili a na světlo vydali, tak aby je každý Čech čísti a jich užívati mohl, za kterouž práci a bedlivost jim ovšem vděčni býti musíme. Protož za slušné i užitečné mám jich jména tuto položit, aby se vědělo, jaké kroniky již před časem v jazyku českém psány a vydány byly, ač nyní velmi zřídka kde se nacházejí, a málo kdy nejináč, než za veliké peníze k dostání bývají.

První tedy kronika česká jazykem českým a rozkošnými rytmy psána byla a dokonána léta Páně 1314., kteráž příběhy národu českého od příchodu Čecha do vlasti této až do léta 1310. vypravuje. Chtějí tomu někteří, že skladatel té kroniky byl jakýsi kanovník z Staré Boleslavi, jménem Dalemil Mezeřícký; však sám ten veršovec český, nějaký rytíř aneb panoš, jakž se jiní domnívají, v předmluvě dosvědčuje, že se kroniky starého kněze v Boleslavi nalezené přidržeti chce, nemohl tedy veršovec český a kanovník boleslavský jedna a táž osoba býti.¹⁾ Poprvé tlačená byla v Praze léta 1620. v 4^{tu} [= 4°] práci Pavla Ješina pod nápisem: *Kronika Boleslavská*. Druhé vydání způsobil duchovní a učený pan Frant. Faustýn Procházka v Praze léta 1786. v 8^{vu}. [= 8°]. Však ta kronika mnoho básnivých a vymyšlených věcí, podle obyčeje veršovců, v sobě obsahuje.

Císař Karel toho jména Čtvrtý, a král český sepsal knihu o životu svém až do léta 1346. jazykem latinským, kteráž však bez pochyby jeho rozkazem, a ještě za živobytí jeho na česko přeložena byla. Vydal ji na světlo češtinu ponapraviv Ambrož z Ottersdorfu, v Holomouci léta Páně 1555. v 8^{vu}. A nyní po druhé pan František Tomsa, výborný Čech, velmi krásně a s výklady Fr. F. Procházky vytisknouti ji dal.²⁾

Z rozkazu téhož císaře Karla dosti obšírná kronika česká způsobená byla. Nalézá se s tímto nápisem: „*Kronika o počátku země české i o všech knížatech a králích, ješto jsou ji zpravovali časy svými*. A ta z rozkazu slavného Karla Čtvrtého císaře ří-

ského ze všech kronik všech klášterův, ješto shledány býti mohly skrze Přibíka syna Dluhojova z Radenína, mistra školního od sv. Jiljí řečeného Pulkava³⁾ v český hlahol z latinského jakž nejlépe mohlo býti, jest přeložena. I všecky věci básnivé a nepravé jsou v ní vypuštěny, a což pravého a jistého, to jest posazeno. Neb ty všecky věci dříve řečený císař s velikou pilností v latinské velmi krásné řeči shromážditi rozkázal.“ Psal tedy Pulkava jazykem českým okolo léta 1374, a počna od Čecha tak dále pořad až do roku 1330 což se v Čechách pamétihodného dálo, vypisuje. Ležela ta kronika čtyři sta let psaná, až ji nahoře jmenovaný pan Procházka, starou češtinu něco ponapraviv, léta 1787 v 8^u v Praze vytisknouti dal.

Potom kroniku jazykem českým vyhotovil nějaký dobrý Čech, kteréhož jména nevíme proto, že se nejmenoval, a kdo by byl, to zatajil. Balbín ho jmenuje Loudu, a tak častěji v své historii⁴⁾ tu kroniku chválí. Já ho nástupníkem Beneše z Hořovic nazývám,⁵⁾ neboť v předmluvě píše v tato slova: „Umínil sem krátce položití a dotknouti věcí znamenitých, kteréž sou se dály za krále Václava, římského císaře a českého krále a po jeho smrti, tu kdež jest pan Beneš z Hořovic přestal mluvit o králích a císařích římských.“ Vypravuje tedy příhody země české od léta 1393 až do roku 1440 dosti obšírně. Když léta 1412 tři mládenci na Staroměstském ryňku stínáni byli, praví, „byl sem při tom.“ A tak ten kronikář těch časův, kteréž vypisuje, živ byl. Ta kronika ještě v jazyku českém nebyla vytištěna. Vydal ji však latinským jazykem Gel. Dobner,⁶⁾ ale velmi chybně, neb kdožkoli ji v latinu přeložil, starožitnému jazyku českém nehrubě rozuměl. I přeložil: Jošt, Iosephus; na Ryně korunován, Romae coronatus; poručil Kornhuzu rozbořiti, ut vexilla destruantur; Po Praze tužili, Pragæ commorabantur &c.

Okolo téhož času jiný ještě kronikář, jméno své zatajiv, příběhy české sepsal od léta 1338 až do léta 1432. S počátku krátce podle let, ku konci něco obšírněji. Vydána jest ta kronika léta 1784 v druhém dílu Českých kronikářů.⁷⁾

Mám také českou kroniku psanou, jejíž nápis jest tento: „Tatoť jest kronika, kterouž jest sepsal mistr Vavřinec z Březové někdy písař radní Nového Města Pražského za času krále Václava českého, které se věci dály v království českém před spálením

mistra Jana Husi, a po smrti jeho za času Žižky.“ Počíná se s rokem 1414 a pořádně až do léta 1515 pokračuje. Daleko-li ji ten Vavřinec psal, a kdo po něm, o tom se nic nenachází; toliko při konci roku 1425 se čte: „Tato kronika až potud psána jest skrze Jakuba Brazidina souseda a horníka na Hórách Kutnách [!] léta Páně 1619.“ Ta kronika v jazyku českém ještě nikdy tištěna nebyla. Vydal ji latinsky nějaký Ludvík v Říši, však velmi chybně a toliko malou částku pod jménem Laurentii Bysinii origo & diarium belli Hussitici.⁸⁾

Potom psal kroniku českou Eneáš Sylvius Vlach, jenž potom i papežem byl. On ji sic jazykem latinským vyhotovil, a již léta 1473 fol. v Římě tisknouti dal.⁹⁾ Však ji nedlouho potom v jazyku český někdo přeloživ, léta 1510 v Praze tlačiti dal. Podruhé ji M. Daniel z Veleslavína, češtinu zlepšiv, léta 1585 znovu vytiskl. Počíná se ta kronika s příchodem Čechů do země této, a pokračuje až do léta 1458, kteréhož Jiří z Poděbrad za krále českého přijat byl. Však ten kronikář sem i tam na ublížení a újmu dobrého jména národu českého píše.

Po Eneášovi psal jazykem českým nějaký Bartoš Písař kroniku, jejíž nápis jest: „Počínají se knihy o příhodě a pozdvižení jedněch proti druhým v obci Pražské.“ Počíná hned o smrti krále Jiřího, a vypravuje předivné věci až do roka 1531, kterých se jinde nenachází. Ta kronika ještě k vytištění nepřišla. Ale krátký vejťah té kroniky se nachází v knize Bertholda Pontána Bohemia Pia řečené, však latině [!].¹⁰⁾

Jiná jest též jazykem českým psána kronika, kterouž způsobil kněz Bohuslav Bilejovský pod nápisem: „Způsob víry křesťanské ec.“ Vypisuje počátek a příběhy víry křesťanské v zemi české až do roku 1532. Ta kniha byla tlačena v Norimberce léta 1537 v 8^u nákladem M. Jana Chocenskýho. Toliko jeden exemplář, co se ví, v Čechách se nachází.¹¹⁾

Ještě jiná v jazyku českém jest kronika vydána skrze Martina Kuthena z Kuthnperku.¹²⁾ Ta vytištěna byla poprvé v Praze léta 1539 v 4^u. Po druhé též v Praze léta 1585 s Eneášovou kronikou spojena, nákladem mistra Daniele z Veleslavína. Velmi krátce, však pořádně vyčítá v ní všecka knížata a krále české od prvního Čecha až do císaře Ferdinanda Prvního, totiž do léta 1527. Všudy bedlivě poznamenal léta, někde i měsíce a dni těch

příběhů, které vypisuje. Velmi zřídka, tak jako i Eneášova, zvláště první její vydání, se nachází.

Téhož také času jazykem českým psal kroniku kněz Václav Hájek z Libočan.¹³⁾ Ze všech jest nejobširnější a nejhojnější. Ta vytištěna byla v Menším Městě Pražském nákladem Václava Halaše z Radimovic léta 1541 fol. Počíná příběhy vypravovati od počátku národu českého až do roku 1527. O té kronice Veleslavína¹⁴⁾ léta 1585 takto soudil: „Mnozí z Čechův toho času i potom málo jí sobě vážili pro některé příčiny: totiž že by někde strany pod obojí dotýkal, mnohé bezpotřebné, časem i básnivě věci vměšoval a utrušoval. Ale nyní (léta 1585) když se již exemplářův nedostává, a žádný po ta všecka léta se nevyjevil, ješto by něco lepšího a gruntovnějšího na světlo vynesl, nejedni by jí za dosti veliké peníze rádi koupili, a často se po ní ptají.“ Toť bylo před dvěma sty lety. Nyní se ještě méně kde nachází. A kdo by mi ji celou a dobře zachovanou přinesl, rád bych mu i tři dukáty za ni dal.

Po Hájkovi psal Jan Sixt z Ottersdofu, kancléř Starého Města Pražského.¹⁵⁾ Velmi obširně a důkladně vypravuje o tom, co se za krále Ferdinanda Prvního léta 1546 a 1547 v Čechách, zvláště v městech pražských dalo, kteréhož času všecka města země české na mizinu přišla. Ta kronika ještě nebyla tlačena. Chce tomu Balbín, že také o příbězích českých za Maximiliána a Rudolfa císaři kroniku sepsal, kterouž sem však ještě nikdy neviděl.

Po třiceti letech na to vyšla kronika, Kalendář historický nazvaná, kterouž mistr Daniel Adam z Veleslavína, Čech nad jiné znamenitý a učený, sepsal, a ponejprv léta 1577 v 4^{tu}, a po druhé léta 1590 v fol. vytiskl. Spořádalť on příběhy národu českého s mnohými jinými cizími věcmi smíšené podle dnův a měsícův. Škoda, že té kroniky raději podle let, jakž se totiž jedno po druhém dalo, nezřídil.

Po Veleslavínovi psal kroniku českou jazykem též českým Bartoloměj Paprocký z Hlohol, rytíř polský.¹⁶⁾ Vydal ji pod titulem: „Diadochos jinak posloupnost knížat a králův českých a všech třech stavův slavného království českého.“ Tatof jest největší kniha česká a velikým nákladem vydána. Vytištěna byla v Praze léta Páně 1602 v fol. Nejvíc jedná o starožitnosti panův a rytířův českých, a o založení měst. Však mnohé básnivě z Hájka

vypsane věci připomíná. Nic méně by mnohý nynější český pán, kdyby se v té knize něco o jeho rodu nacházelo, nemálo za to dal.

Toho také času Jiří Bydžovský, mistr učení pražského věci znamenité v městě Boleslavi Mladé zběhlé od léta 1334 až do léta 1630 spořádal, a jazykem českým sepsal. Ještět není tištěna.¹⁷⁾

Jinou také kroniku tehdaž sepsal Václav Nosidlo z Geblic,¹⁸⁾ též mistr učení pražského. Jedná obširně o tom, co se od léta 1626 až do léta 1638 v Čechách paměti hodného dalo. Byl rodič z Litoměřic, a přinucen jsa vlast svou pro náboženství opustiti, osadil se v Perně při hranicích českých, a tam tu kroniku česky vyhotovil. Ani ta ještě není tlačena.

Potom vydal Tomáš Pešina z Čechorodu¹⁹⁾ skrovnou kroniku, již „Předchůdcem Moravopisu“ nazval, a jazykem českým v Litomyšli léta 1663 v 8. vydal. Obsahuje vejtah všeho, což on o Moravě v veliké knize jazykem latinským psané na světlo vydati hotovil. Počíná od Čecha a jde podle let až do léta 1657. Všecko krátce toliko připomíná.

Jiná jest ještě kronika, kterouž Jan Florian Hammeršmid²⁰⁾ sepsal. Vytištěna byla v Praze léta 1699 v 4^{tu} pod nápisem: „Historie Klatovská“ v sedm dílů rozdělena, z čehož se vidí, o čem obzvláště jedná.

Velmi obširná kronika česká jest, kterouž kněz Jan Beckovský,²¹⁾ křižovník s červenou hvězdou velmi pilně a pracovitě zhotovil. Díl první té kroniky obsahuje příběhy země české od počátku až do léta 1526. Ten díl překrásně vytištěn byl v Praze léta 1700 v fol. pod nápisem: „Poselkyně starých Příběhův Českých aneb Kronika Česká“ ec. Druhý pak díl té kroniky již k tištění hotový, jenž příběhy od léta 1527 až do léta 1700 v sobě zavírá, ještě na světlo nevyšel, ač toho mnozí velmi žádostivi jsou. Krom těch nachází se ještě nemálo jiných menších jak psaných tak i tištěných spisů o příbězích českých, jichž všech tuto vyčísti bylo by dlouhé a zbytečné.

A tolikť máme kronik českých jazykem našim českým psaných a nejvíc vytištěných. O jiných, ješto v jazyku latinském, německém i francouzském vydány jsou, a jichž veliký počet jest, tuto není potřebí vypravovati. Slibuji však, že všecko, což se v nich pravdivého a pamětihodného porůznu nachází, i mnohem více, co se svědectvím spisovatelů těch časů tvrditi může, do této kro-

niky položit se vynasnažím. Vůbec známo jest, že mou Historii českou v jazyku německém vydanou tolik čtenářů sobě oblíbilo, že se i po třetí znova tisknouti musila. Však tato česká mnohem obsírnější, důkladnější, pořádnější a k čtení utěšenější než ona německá bude. Vydal sem také důkladně německy sepsané životy dvou znamenitých císařův a králů českých, totiž Karla Čtvrtého a Václava, syna jeho, i jiné ještě všeliké spisy o českém národu, z kterýchžto znamenitější a pamětihodnější věci do této kroniky položím.

Jsem pak té naděje, že moji milí krajané práci tuto, jistě nemalou a nesnadnou, kterouž sem pro ně a pro jazyk český náš milý ochotně konati umínil, vděčně ode mne přijmou. Popřeje-li mi Bůh k vykonání této práce zdraví a síly, tehdy po nedlouhém času díl druhý, třetí a tak dále vydati, a a [!] do panování Leopolda císaře a krále českého, toho jména Druhého, dovésti, a tak celou kroniku dokonati míním.

V Praze L. P. 1791, 20. dne měsíce října.

F. M. P.

POZNÁMKY

Nová Kronika Česká, v kteréž příběhy obyvatelův země České od počátku až do nynějších časů vypravuje František Martin Pelcel ... Díl První od počátku až do léta 1092. Vytisknuto v Praze v impressi c. k. normální školy, léta 1791. Předmluva na str. [7]–[18].

Částečně otištěna v knihách A. Pražák: Národ se bránil. Praha 1945, str. 194–195. Obrození národa. Uspořádal Jan Novotný. Praha 1979, str. 71–72.

1) Tzv. Dalimil, nejstarší česky psaná rýmovaná kronika. Dalimilu Meziříčskému, boleslavskému děkanu, ji omylem připsal v 17. století Tomáš Pešina z Čechorodu.

2) Vyšla v r. 1791 (Knihopis č. 3780).

3) Místru svobodných umění Přibíku Pulkavovi z Radenína a později chudnickému faráři (+1380) se připisuje autorství latinské kroniky.

4) Zdá se, že redaktorem je Matěj Louda z Chlumčan, tábořský hejtman.

Epitome rerum Bohemicarum, nejvýznamnější Babínovo dílo vyšlo až po osmi letech po napsání v r. 1677.

5) Beneš z Hořovic (+1420) český kronikář.

6) Gelasius Dobner (1719–1790), piarista, vydal v letech 1764–1785 6 objemných svazků Monumenta historica Bohemiae nusquam antehac edita.

7) Scriptores rerum bohemicarum, společná práce Fr. M. Pelcla a Josefa Dobrovského. II. svazek vyšel v r. 1784. Na str. 448–486 tam je otištěno dílo „Chronicon Bohemicum Anonymi ab An. 1338 usque ad An. 1432.“ Autor (či autoři) je neznámý a pochází pravděpodobně z pozdního 15. stol., není tedy současníkem uvedených let. Tato kronika není obsahově příliš významná. (Děkuji doc. dr. I. Hlaváčkově).

8) Mistr Vavřinec z Březové (1370– asi 1437), nejvýznamnější husitský dějepisec.

Jakub Brazdín soused a horník na Horách Kutných přepsal 1619 kroniku Pulkavovu, život císaře Karla IV. a celou kroniku Vavřince z Březové.

Johann Peter von Ludewig (1668–1743) vydal ve 12 svazcích dílo Reliquiae manuscriptorum omnis aevi diplomatum ac monumentorum ve Frankfurtě a Lipsku 1720–1741; v VI. svazku vydány 2 zlomky z kroniky Vavřince z Březové.

9) Eneáš Sylvius Piccolomini, pozdější papež Pius II. (1405–1464) napsal českou kroniku „Historia Bohemica.“ 1510 vyšla v Praze v překladu Mikuláše Konáče z Hodiškova pod názvem „Česká kronyka.“ (Knihopis č. 13884). V r. 1585 vydal v Praze Daniel Adam z Veleslavína znovu pod názvem „Kronyka Dvě O založení Země České a prvních Obyvatelích jejich ...“ (Knihopis č. 13885).

10) Bartoš Písař (asi 1470–1535) pražský měšťan, malostranský písař, stál na straně luteránské.

Jiří Bartholdus z Braitenberka (+1614), zvaný podle svého narození v Mostu Pontanus, vydal r. 1608 ve Frankfurtě dílo Bohemia pia.

11) Bohuslav Bilejovský (1480–1555) starokališnický kněz, napsal dílo „Kronyka česká Způsob víry Křesťanské pod oboji způsobu ...“ u nás poměrně vzácné dílo.

12) Martin Kuthen ze Šprinsberka (+1564) humanistický básník, napsal v duchu utrakvistickém své dílo „Kronyka o Založení Země České a prvních obyvatelích jejich ...“ (1539).

13) Václav Hájek z Libočan (+1553) staroboleslavský probošt, vydal v r. 1541 své známé dílo „Kronyka Česká ...“

14) Daniel Adam z Veleslavína (1546–1599), profesor dějepisu pražské university, slavný knihtiskař, vydavatel a šířitel populárně vědecké literatury.

15) Jan Sixt z Ottersdorfu (1500–1583) kancléř Starého Města Pražského.

16) Bartoloměj Paprocký z Hlohov (1540–1614) naturalizovaný Polák, autor rozsáhlých šlechtických genealogií.

17) Jiří Kezelius Bydžovský (1576–1654), mladoboleslavský písař, který se vrátil z emigrace a napsal Kroniku mladoboleslavskou.

18) Václav Nosidl z Geblic (1592–1638) radní písař v Litoměřicích, 1626 se vystěhoval do Pirna. Jeho kronikářské zápisky zabírají desetiletí 1626–1636.

19) Tomáš Pešina z Čechorodu (1629–1680), pražský kanovník.

20) Jan Florian Hammerschmidt (1652–1735) vyšehradský kanovník, vydal Historii Klatovskou (1699).